

- Ceist 1.** Léigh an sliocht seo agus freagair **trí cinn** de na ceisteanna a ghabhann leis. **(15 mharc)**
 Ní mór ceist **amháin** a roghnú as **A** agus ceist **amháin** a roghnú as **B**.
 Is féidir an **tríú ceist** a roghnú as **A nó as B**. Ní gá níos mó ná **leathanach** a scríobh.
Bíodh na freagraí i d'fhocail féin, chomh fada agus is féidir leat.

Croí Mór Maith

1. Bhí fear a raibh Liam Ó Coimín air ina chónaí cois na habhann. Fear aonarach a bhí ann nach mbíodh aon bhaint aige leis na comharsana. Bhí úllord breá aige ina raibh na húlra ba bhlasta agus ba mhilse i gContae Thiobraid Árann. Bhí Séimín Ó Súilleabháin ina chónaí gar do theach Liam agus bhí an-tóir go deo aige ar na húlra. Bhí Liam Ó Coimín tinn tuirseach de Shéimín Ó Súilleabháin, an bithiúnach beag a ghoideadh a chuid úlla. Shocraigh sé go múinfeadh sé ceacht dó. Cheannaigh an tUasal Ó Coimín madra gardála, rótvaidhléir fíochmhar, ó fhear i gCluain Meala. Bhí na húlra aibí faoin am seo agus bhí a fhios ag Liam Ó Coimín nárbh fhada go mbeadh cuairteoir beag chuige, an bligeardín Séimín Ó Súilleabháin.
2. An tráthnóna áirithe seo, bhí Séimín Ó Súilleabháin tar éis a mhála scoile a líonadh le húlra deasa dearga. Bhí sé breá sásta leis féin. Ní raibh tasc ná tuairisc ar Liam Ó Coimín, an té ar leis an t-úllord. Nó b'ín a shíl Séimín. Ach díreach agus é ar tí an clái a dhreapadh cé a d'fheicfeadh sé ag déanamh air ach Liam Ó Coimín agus é ar deargbhuile. 'Tá tú agam anois a bhithiúnaigh,' a dúirt an Coimíneach leis féin. Is ansin a chonaic Séimín an madra fíochmhar. Ba bheag nár thit an t-anam as. Lig sé béic as agus scaoil sé uaidh a mhála scoile. Dá bhféadfadh sé an clái a dhreapadh bheadh sé slán sábháilte. Ach bhí an rótvaidhléir ag déanamh air.
3. Bhí Colm Ó Caoimh ar a bhealach go Lios an Chatha agus a chamán ina ghlac aige nuair a chuala sé an rírá. Chonaic sé Séimín san úllord. Bhí Séimín in aon rang le Colm ar scoil, agus thuig Colm go raibh Séimín i sáinn. Faoi mar a tharla, ní raibh Colm ró-cheanúil ar Shéimín. Bulaí cruthanta ba ea Séimín. Bhíodh sé go mór in éad le Colm mar bhí Colm go maith ag a cheachtanna agus b'iománaí den scoth é freisin. Ba mhinic Séimín ag spochadh as Colm i ngeall air seo agus ag déanamh a bheag de os comhair na mbuachaillí eile. Nuair a chonaic Colm an tsáinn ina raibh Séimín ní raibh mórán trua aige dó ar dtús. Ach bhí croí mór maith ag Colm. Nuair a chonaic sé Séimín ag titim agus an rótvaidhléir fíochmhar ag drannadh leis, rug sé greim docht ar an gcamán. Mhothaigh sé neart agus misneach ag teacht chuige. Léim sé thar an gclái agus rug sé ar chloch. Tharraing sé siar an camán. Bhuail sé buille tréan ar an gcloch agus sheol i dtreo an mhadra í. Bhuail sí sa cheann é. Rinneadh staic den mhadra. Lig sé glam as agus rith sé chuig a mháistir agus é ag geonaíl. D'éirigh le Séimín barr an chlaí a bhaint amach agus is ann a d'fhan sé.
4. Cé a thiocfadh an bealach ina charr ag an am sin ach an máistir scoile, an Máistir Ó Draoi. Stop sé. 'Cad atá ar bun anseo?' ar seisean. Mhínigh Liam Ó Coimín an scéal dó. Ansin d'iarr an Máistir Ó Draoi ar Shéimín agus ar Cholm a dtaobh féin den scéal a insint. D'éist an Máistir Ó Draoi go haireach le gach duine acu. Ansin thug sé íde na muc is na madraí do Shéimín, ach bhí sé crosta freisin le Liam Ó Coimín. Mhol sé dó an madra fíochmhar a choimeád ar éill i gcónaí. 'Maidir leatsa,' arsa an máistir, agus bhreathnaigh sé ar Cholm, 'rinne tú éacht. Bheadh do thuismitheoirí bródúil asat.' Agus ansin isteach leis ina charr agus d'imigh sé.
5. Bhí ionadh an domhain ar Shéimín gur tháinig Colm i gcabhair air. Bhí sé cinnte go raibh gráin ag Colm air toisc go mbíodh sé ag séideadh faoi go minic. 'Níl aon ghráin agam ort, a Shéimín,' arsa Colm, 'ach d'fhéadfá a rá go gcuireann tú as dom go minic.' 'Tá an ghráin ag gach duine orm,' arsa Séimín agus phléasc sé amach ag gol. 'Seo, triomaigh do shúile anois,' arsa Colm. 'Croithfimid lámh le chéile.' Shín Colm amach a lámh chuig Séimín, rug Séimín uirthi agus chroith sé í.

(Athchóiríodh an buntéacs lena chur in oiriúint do chuspóirí na measúnachta gan é a chur i gcead an údair roimh ré.)

Ceisteanna agus Freagraí

Tá trí cheist le freagairt agus iad ar cómharc.

- **Tuiscint:** 4 mharc $(2 + 2) \times 3 = 12$.
- **Gaeilge:** + 3 mharc $(+ 1 / + 2 / + 3)$

Iomlán = $(4 \times 3) + 3 = 15$ mharc.

A (Buntuisicint)

(i) Cén fáth a raibh Liam Ó Coimín ‘tinn tuirseach’ de Shéimín Ó Súilleabháin? (Alt 1)

- *Bithiúnach / bligeairdín beag ba ea Séimín Ó Súilleabháin a ghoideadh a chuid úlla.*

(ii) Conas a chuir Colm Ó Caoimh stop leis an rótvaidhléir fíochmhar? (Alt 3)

- *Phioc sé cloch ón talamh. Bhí camán aige agus bhuail sé an chloch i dtreo an mhadra. Buaileadh an madra. Gortaíodh é agus rith an rótvaidhléir fíochmhar ar ais go dtí a mháistir.*

(iii) Luaigh cúis amháin ar phléasc Séimín Ó Súilleabháin amach ag gol. (Alt 5)

- *Bhí ionadh an domhain air gur tháinig Colm i gcabhair air.*
- *Shíl sé gur ghráin le Colm é toisc go mbíodh sé ag séideadh faoi go minic.*
- *Shíl sé gur ghráin le gach éinne é.*

B (Léirthuisicint Ghinearálta)

(i) ‘Bulaí cruthanta ba ea Séimín.’ Breac síos dhá shampla den bhulaíocht sin.

[An Bhulaíocht: ag séideadh faoi Cholm; ag spocadh as Colm;
ag déanamh beag de Cholm os comhair na mbuachaillí eile.

- *Bhíodh Séimín ag déanamh beag de Cholm os comhair na mbuachaillí eile.*
- *Bhíodh Séimín ag spocadh as Colm.*
- *Bhíodh Séimín freisin ag séideadh faoi Cholm.*

(ii) Cén saghas duine é an Máistir Ó Draoi? Luaigh dhá phointe eolais.

- *Duine coinsiasach a bhí ann. Stop sé a charr nuair a thuig sé go raibh rud éigin bun os cionn. Sa lá atá inniu ann tá go leor daoine ann agus ní stopfaidís i gcás mar seo.*
- *Bhí sé cróga. Sa lá atá inniu ann tá go leor daoine ann agus bheadh eagla orthu stopadh ar eagla go mbeadh siad ag tarraingt trioblóide orthu féin.*
- *Fear cothrom a bhí ann. Thug sé cothrom na féinne do gach duine. Thug sé deis do gach duine, Liam Ó Coimín, Séimín Ó Súilleabháin agus Colm Ó Caoimh a leagan féin den eachtra a tharla a insint dó agus d’éist sé go haireach le gach duine.*
- *Fear ábalta a bhí ann. Nuair a chuala sé a raibh le rá ag an triúr, bhí sé breá ábalta an scéal a mheá agus breith chothrom a thabhairt.*

- *Is léir go bhfuil údarás aige. Labhraíonn sé le glór údarásach agus tugtar éisteacht dó agus níl éinne ag teacht salach air.*

(iii) **Luaigh dhá phíosa eolais ón scéal a léiríonn go raibh ‘croí mór maith’ ag Colm Ó Caoimh.**

- *Bhí ‘croí mór maith’ ag Colm Ó Caoimh agus nuair a chonaic sé go raibh Séimín i sáinn agus ar tí titim agus an rótvaidhléir fíochmhar ag drannadh leis tháinig sé i gcabhair air. Murach Colm ní fios cén críoch a bheadh ar an eachtra seo.*
- *Shabháil Colm Séimín ó ionsaí an rótvaidhléara.*
- *Nuair a thosaíonn Séimín ag gol deir Colm leis a shúile a thriomú.*
- *Léiríonn Colm go raibh croí mór maith aige mar croitheann sé lámh le Séimín agus maitheann sé a iompar gránna dó.*

=====

Ceist 2.

Freagair **A** nó **B** anseo. Ní gá níos mó ná **leathleathanach** a scríobh.

(15 mharc)

A

- (i) Ainmnigh gearrscéal Gaeilge nó úrscéal Gaeilge nó dráma Gaeilge (a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa) a bhfuil an cineál céanna *téama* i gceist ann is atá sa sliocht i g**Ceist 1**.

Ní mór teideal an tsaothair sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go soiléir.

- (ii) Tabhair cuntas **gairid** ar a bhfuil sa saothar sin faoin gcineál sin *téama*.

nó

Déan comparáid **ghairid** idir a bhfuil sa sliocht i g**Ceist 1** faoin *téama* úd agus a bhfuil faoin *téama* céanna sa saothar atá ainmnithe agat.

B

- (i) Maidir le do rogha **ceann amháin** de na *tréithe* seo a leanas, ainmnigh gearrscéal Gaeilge nó úrscéal Gaeilge nó dráma Gaeilge (a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa) a bhfuil *an thréith sin* i gceist ann.

Ní mór teideal an tsaothair sin, mar aon le hainm an údair, a scríobh síos go soiléir.

(a) Misneach	(b) Clisteacht	(c) Tallann
(d) Claidhreacht	(e) Cineáltas	(f) Leisciúlacht

- (ii) Tabhair cuntas **gairid** ar a bhfuil sa saothar sin faoin *tréith* atá roghnaithe agat.

Nóta: I gcás **A** nó **B** thuas, tá cead agat chomh maith dráma Gaeilge a ainmniú ar ghlac tú páirt ann le linn do chúrsa.

A (i) agus B (i)

Teideal an tsaothair = 1 marc

Ainm an údair = 1 marc

A (ii) agus B (ii) **Ábhar:** 5 marc

Gaeilge: 8 marc

15 marc

A nó B = 1+1+5+8 = 15 mharc

Ceist 3. Léigh an dá dhán thíos: **Ceacht Baile** le Róise Ní Ghráda agus **Nuacht a Sé ar RTÉ** le Pilib Ó Brádaigh. Freagair **trí cinn** de na ceisteanna a ghabhann leo.
Ní mór ceist **amháin** a roghnú as **A** agus ceist **amháin** a roghnú as **B**.
Is féidir an **tríú ceist** a roghnú as **A** nó as **B**. Ní gá níos mó ná **leathanach** a scríobh.
Bíodh na freagraí i d'fhocail féin, chomh fada agus is féidir leat.

(15 mharc)

Ceacht Baile	Nuacht a Sé ar RTÉ
<p>4. Nuair a tháinig mé ón scoil inné bhí Daideo ina shuí sa chistin. Bhí sé ag éisteacht leis an raidió, agus ag léamh an pháipéir nuachta.</p> <p>8. ‘Tá an domhan imithe ar strae,’ ar sé. Agus chaoch sé súil chineálta ormsa. ‘Ach cuirfidh tusa é ina cheart, a stór, nuair a bheidh tú i do cheannaire.’</p> <p>12. Bhí Mamó taobh leis an sorn ag ullmhú béile an tráthnóna. ‘Muise, ná buair do cheann faoi amaidí na sean!’ ar sí, agus mhuirigh sí mo leicne lena lámha.</p> <p>16. D’fhéach mé trí fhuinneog na cistine. Bhí an saol amuigh ina chóir thuathail. Bhí bulaí ceart de snag breac gránna ag argóint go glórach le spideog cheanndána.</p>	<p>2. <i>Nuacht a sé ar RTÉ, á léamh ag Samantha Ní Shúilleabháin.</i></p> <p>6. Baineadh preab as daoine inniu ach gheit a gcroí le gliondar mar phocléim tíogar os a gcomhair, in aice le Droichead na Dothra.</p> <p>10. Thosaigh siad ag bualadh bos agus ag liú in ard a ngutha: ‘Fáilte romhat ar ais anseo i measc na dtithe móra.’</p> <p>14. Ach d’eisigh an rialtas ráiteas: ‘Ní tíogar a chonaic na daoine ach ceann de na cait ramhra, a fheictear ar fud na tíre.’</p> <p>18. Oró, mo phataire cait! Oró, mo thíogar dílis! Na céadta míle euro romhat ar ais i measc do mhuintir’.</p> <p>20. <i>Nuacht a sé ar RTÉ, á léamh ag Samantha Ní Shúilleabháin.</i></p>
<p>Gluais:</p> <p>L.10/11: Ná buair do cheann: ná bíodh imní ort</p> <p>L.12: Mhuirigh sí mo leicne lena lámha: chuir sí a lámha go grámhar ar m’aghaidh.</p> <p>L.15: snag breac: éan dubh agus bán a bhíonn le feiceáil sa ghairdín.</p>	<p>Gluais:</p> <p>L.6: Droichead na Dothra: ceantar i mBaile Átha Cliath.</p> <p>L.15: pataire: cat ramhar beathaithe</p>

Tá **trí** cheist le freagairt agus iad ar cómharc.

- **Tuiscint:** 4 mharc (4 x 3) = 12 mharc.
- **Gaeilge:** (+ 1 / + 2 / + 3) = 3 mharc

Buntuiscint: (i) dhá phointe = 2+2 = 4 mharc
(ii) dhá phointe = 2+2 = 4 mharc
(iii) dhá rud = 2+2 = 4mharc

Léirthuisicint: (i) dhá phointe = 2 + 2 = 4 mharc
(ii) An duine = 1 mharc; saghas duine: 3 mharc (+ 1 / + 2 / + 3)] = 4 mharc
(iii) dhá chúis = 2+2 = 4 mharc

Iomlán = (4 x 3) + 3 = 15 mharc

Ceisteanna agus Freagraí

A (Buntuisicint)

(i) **Cá bhfuair Daideo an t-eolas go raibh ‘an domhan imithe ar strae’?**
Luaigh dhá phointe as *Ceacht Baile*.

- *Fuair Daideo an t-eolas go raibh an domhan imithe ar strae ó bheith ‘ag éisteacht leis an raidió’ agus ó bheith ‘ag léamh an pháipéir nuachta’.*
- *Ón raidió agus ón pháipéar nuachta.*
- *Bhí Daideo ag éisteacht leis an raidió agus ag léamh an pháipéir nuachta.*

(ii) **An raibh áthas ar na daoine an tíogar a fheiceáil?**
Luaigh dhá phointe as *Nuacht a Sé ar RTÉ*.

[**Comharthaí Áthais:** Bualadh bos; gheit a gcroíthe; ceanúil; ag liú in ard a ngutha; ainmneacha ceana; fáilte; ceiliúradh]

- *Bhí áthas orthu mar ‘gheit a gcroíthe le gliondar.’*
- *Bhí áthas orthu mar ‘thosaigh siad ag bualadh bos’.*
- *Bhí áthas orthu mar ‘thosaigh siad ag liú in ard a ngutha’.*
- *Bhí áthas orthu mar chuir siad fáilte roimh an tíogar.*
- *Bhí áthas orthu mar thug siad ainmneacha ceana ar an tíogar, pataire cait agus tíogar dílis.*
- *Ní raibh áthas orthu.*
- *Baineadh preab ar na daoine.*
- *Bhí eagla ar na daoine.*
- *Cheap siad gur tíogar a bhí ann.*
- *Léim an tíogar or a gcomhair.*

(iii) **Luaigh dhá rud a dúradh i ráiteas an rialtais i dtaobh an tíogair in *Nuacht a Sé ar RTÉ*.**

- *Ní tíogar a chonaic na daoine.*
- *Ní fhaca na daoine’ in aice le Droichead na Dothra’ tíogar. Ceann de cait ramhra na tíre a chonaic siad.*
- *Tá na cait ramhra seo le feiceáil ar fud na tíre.*

B (Léirthuisicint Ghinearálta)

(i) **Is dán greannmhar é *Nuacht a Sé ar RTÉ*. Luaigh dhá phointe eolais sa dán a léiríonn an greann sin.**

- *Tá an greann sa dán seo fite fuaite leis an áibhéil atá sa dán ó thus go deireadh.*

- *Níl an scéal atá á insint sa dán inchreidte.*

Samplaí den áibhéil/ghreann atá sa dán:

*tíogar ag pocléimnigh in aice le Droichead na Dothra;
na daoine ag bualdh bos amuigh ar an tsráid;
na daoine ag liú in ard a ngutha : ‘Fáilte romhat ar ais anseo / i measc na dtithe móra;
na hainmneacha ceana thugtar ar an tíogar: Oró mo phataire cait! / Oró mo thíogar dílis!
go dtarlódh rud mar seo ar an tsráid i lár an lae.*

- *Tá an file ag magadh faoin tíogar Ceilteach.*
- *Bheadh sé greannmhar dá bhfeicfeá tíogar ag pocléimnigh ar an tsráid.*
- *Tá a theanga ina phluic ag an bhfile ó thús deireadh.*
- *Aoir atá anseo agus is cuid den aoir an greann.*

(ii) Ainmnigh duine amháin atá luaite in *Ceacht Baile agus* déan cur síos ar an saghas duine atá ann/inti.

- **Duine amháin díobh seo: Daideo; Mamó; an garpháiste (an file nó persona an dáin)**

Daideo

Is fear suimiúil agus tuisceanach é Daideo. Tá spéis aige i gcúrsaí an tsaoil. Éisteann sé leis an raidió agus léann sé an páipéar nuachta. Tá sé ciallmhar mar dhuine os rud é go gcoinníonn sé i dtiúin le cúrsaí an tsaoil agus moltar do dhuine é seo a dhéanamh nuair a bhíonn sé / sí ag dul in aois.

Is léir go bhfuil cion ag Daideo ar a gharpháiste mar ‘chaoch sé súil chineálta’ uirthi nuair a tháinig sí isteach sa chistin agus labhair sé go bog grámhar léi, ag maíomh go gcuirfeadh sise cúrsaí an tsaoil ina gceart nuair a bheadh sí mór agus ina ceannaire.

Tá feith an ghrinn agus an mhagaidh i nDaideo. Caochann sé ‘súil chineálta’ ar a ghariníon agus ansin, is é is dóichí ná a mhalairt é, gur ar mhaithe le bheith ag spocadh as Mamó, a bhean chéile, a chaitheann sé an nath tuirseach, seanchaite, ‘tá an domhan imithe ar strae’ ach imríonn Mamó an cluiche leis, ‘Mhuise ná buair do cheann, faoi amaidí na sean!’ Is minic a chríochnaíonn daoine a bhíonn ag maireachtáil le chéile ar feadh i bhfad, a gcuid abairtí dá chéile. Níl teannas dá laghad sa chistin. Tuigeann an gariníon é seo go maith nuair a fhéachann sí amach an fhuinneog agus go bhfeiceann sí, ‘spideog cheanndána / ag argóint go glórach / le snag breac gránna. Níl an saol lasmuigh den chistin teolaí seo, lena comhluadar séimh, chomh tarraingteach.

Ar an lámh eile de bhraithfeá go raibh Daideo pas beag díomúch leis an saol, go bhfuil ‘an domhan imithe ar strae’. Tugann Mamó ‘amaidí na sean’ ar a chuid cainte mar b’fhéidir go mbíonn an saghas seo cainte uaidh go minic. Tá dóchas ag Daideo as an óige agus as an gcéad ghlúin eile.

D’fhéadfá tréithe diúltacha a chur ina leith. Tá sé seanaimeartha. Tá na rólanna atá aige féin agus ag Mamó sa chistin as dáta. Cén fáth nach eisean atá ‘taobh leis an sorn / ag ullmhú béile an tráthnóna’? Is léir go bhfuil a chuid ‘amaidí’ cloiste go minic ag Mamó agus nach bhfuil sí róthógtha leis. ‘Mhuise ná buair do cheann / faoi amaidí na sean’ ar sí’ lena gariníon.

Mamó

Is duine tuisceanach agus ciallmhar í Mamó. Nuair a deir Daideo go bhfuil an saol imithe ar strae agus go gcuirfidh an gariníon an saol ina cheart, molann sí dá gariníon gan a ceann a bhuaireamh faoi ‘amaidí na sean’. Tuigeann sí go bhfoghlaimoidh daoine óga i dtaobh cúrsaí an tsaoil d’réir a chéile. Tá aithne saoil ag Mamó ar Dhaideo, a fear céile. Tuigeann sí gur ar mhaithe le bheith ag spocadh aisti a chaitheann sé an

nath tuirseach seanchaite, 'tá an domhan imithe ar strae amach'. Tá sí breá ábalta chuige mar tá 'an leadóg fhocal' seo imeartha go minic acu. Níl oiread is puth teannais sa seomra. Is féidir leis an ngariníon an grá agus an suíomh idéalach seo a bhraistint. Ach is domhan eile atá lasmuigh agus b'shin a thug sí faoi deara nuair a d'fhéach sin amach an fhuinneog, 'spideog cheanndána / ag argóint go glórach / le snag breac gránna'. Níl an saol lasmuigh den chistin teolaí seo lena comhlúadar séimh chomh tarraingteach. Is léir go bhfuil grá aici dá gariníon mar 'mhuirigh sí' a 'leicne ina lámha.'

An Ghariníon / An File / Persona an Dáin / An Duine Atá Ag Caint Linn sa Dán

Is léir gur duine óg í. Tá sí goilliúnach mar tugann sí gach rud faoi deara; a bhfuil ar siúl ag a h-athair críonna agus ag a máthair chríonna agus na rudaí a dúirt siad. Anuas air seo ní theipeann uirthi na ciútaí neamhlabharta a aithint. Is iad na ciútaí seo a thugann deis dúinn a bhfuil i gceist idir na línte a léamh. Tuigeann sí nach bhfuil an saol lasmuigh chomh séimh ná chomh grámhar le saol idéalach na cistine ná chomh sabháilte leis ach oiread. Caithfidh tú seasamh suas duit féin ar nós na spideoige agus do phlota agus do spás féin a chosaint ar an 'snag breac gránna', i.e. na bulaíthe gránna.

(iii) Cé acu dán is fearr a thaitin leat, Ceacht Baile nó Nuacht a Sé ar RTÉ? Luaigh dhá chúis ar thaitin an dán leat.

Ceacht Baile

Fáthanna

- An téama / Na téamaí ann oiriúnach do dhéagóirí + plé agus tagairtí don dán.
 - An grá idir na tuismitheoirí críonna agus an ghariníon
 - An grá idir Mamó agus Daideo
- Ábhair an dáin:
 - Daoine óga agus tuismitheoirí críonna + plé agus tagairtí do dán.
 - Daoine óga ag fás aníos + plé agus tagairtí don dán.
- Ornáideachas na filíochta: An t- Ornáideachas + tagairtí don dán.
 - Íomhánna
 - Meafair
 - Meadaracht
 - Rithim
 - Teideal an Dáin
- Na Mothúcháin sa dán: An mothú + plé + tagairtí don dán.
 - Grá
 - Díomá
 - Sonas
 - Dóchas
 - Bród / Mórtas
- Comparáid idir Ceacht Baile agus Nuacht a Sé ar RTÉ.
 - Is fearr liom Ceacht Baile ná Nuacht a Sé ar RTÉ mar: Fáth + Plé + Tagairtí do na dánta
 - ✓ Is dán do dhaoine óga Ceacht Baile agus is dán do dhaoine fásta é Nuacht a sé Ar RTÉ.
 - ✓ Teideal an dáin in Ceacht Baile níos fileata.

- ✓ *Na mothúcháin in Ceacht Baile á léiriú ar leibhéal níos paiseanta ná An Searús agus an áibhéil in Nuacht a Sé ar RTÉ.*

✓

*Is é an dán is fearr a thaitin liom ná **Ceacht Baile** le **Róise Ní Ghráda**:*

Tá an téama atá sa dán seo an-oiriúnach do dhaoine óga go háirithe do dhéagóirí. Is duine óg í an duine atá ag caint linn sa dán. Is duine í atá ar scoil fós, ‘nuair a tháinig mé ón scoil inné’. Is dócha go bhfuil a tuismitheoirí amuigh ag obair mar is iad Mamó agus Daideo atá sa bhaile. Tuigim don duine óg seo. Is léir go bhfuil grá ag a tuismitheoirí críonna di. Tugann Daideo an téarma ceana, ‘a stór’ uirthi. Caochann sé ‘súil chineálta’ uirthi agus molann sé í, ‘cuirfidh’ sise an saol ‘ina cheart’ ‘nuair a bheidh’ sí ina ‘ceannaire.’ Tá an grá atá ag Mamó dá ghariníon soiléir freisin. Muirníonn sí leicne an chailín go grámhar ‘lena lámha’ agus comhairlíonn sí di gan a ceann a bhuaireamh faoi ‘amaidí na sean’; ‘sé sin go bhfuil ‘an domhan imithe ar strae’ faoi mar a deir Daideo léi. Is duine ciúin í, duine tostach fiú, an ghariníon. Is mar sin a bhíonn mórán déagóirí sna déaga.

Agus is duine goilliúnach í freisin mar is léir go bhfoghlaímíonn sí ‘ceacht’ mar aithníonn sí an teannas atá amuigh ansin sa saol mór lasmuigh den chistin. Is í an ghariníon a thugann faoi deara an ‘argóint’ ghlórach idir an ‘bulaí ceart de snag breac gránna’ agus an ‘spideog cheanndána’. Bíonn ar an duine d’réir mar a théann sé / sí in aois seasamh suas dó / di féin agus a ‘spás’ féin a chosaint faoi mar atá ar siúl ag an ‘spideog cheanndána’. Ag an am céanna bíonn gá don dá thaobh géilleadh rud éigin nuair a éiríonn babhtaí argóna eatarthu. Tá an snag breac ‘gránna’ ach tá an spideog ‘ceanndána’.

Is maith liom rithim cheolmhar an dáin freisin Tá an rithim sa dán laistigh de shiollaí na línte. Níl ach sampla amháin ann den rím dheireadh líne agus is é sin an dá líne ag an deireadh áit a bhfuil ‘spideog cheanndána’ ag freagairt do ‘snag breac gránna’. Tá teannas amuigh ansin sa saol mór agus is é ‘ceacht baile’ an déagóra ná an teannas seo a aimsiú agus a aithint agus na scileanna cuí a fhoghlaim chun dul i ngleic leis.

*Is é an dán is fearr a thaitin liom ná **Nuacht a Sé ar RTÉ** le **Pilib Ó Brádaigh**.*

Fáthanna

- *An téama / Na téamaí:*
 - *Aoir / Magadh faoin Tíogar Ceilteach.*
 - *Dearcadh áibhéalach ar chás na tíre anois.*
 - *Dearcadh searúsach i leith An Tíogair Cheiltigh.*
- *Ábhair an dáin:*
 - *An Tíogar Ceilteach / An Cúlú Eacnamaíochta / An Téarnamh.*
- *Ornáideachas na Filíochta: An t-Ornáideachas + tagairtí don dán.*
 - *Íomhánna*
 - *Meafair*
 - *Meadaracht*
 - *Rithim*
 - *Teideal an Dáin*
 - *An greann sa dán*
 - *An searús sa dán*
 - *Áibhéil / Áiféis sa dán*

- *Na Mothúcháin sa dán: An mothú + plé + tagairtí don dán.*

- Áthas
- Díomá
- Sonas
- Dóchas / Éadóchas
- Bród / Mórtas
- Fearg
- Searús

- *Comparáid idir Nuacht a Sé ar RTÉ agus Ceacht Baile.*

- *Is fearr liom Nuacht a Sé ar RTÉ ná Ceacht Baile mar: Fáth + Plé + Tagairtí do na dánta*
- ✓ *Is dán greannmhar é Nuacht a Sé ar RTÉ agus níl i gceist sa dán Ceacht Baile ach maoithneas agus bréag-mhothúcháin.*
- ✓ *Tá an file in Nuacht a Sé ar RTÉ macánta. Aithníonn sé go bhfuil baol ann go bhfillfidh An Tíogar Ceilteach arís*

Nuacht a Sé ar RTÉ le Pilib Ó Brádaigh

*Is é an dán is fearr a thaitin liom ná **Nuacht a Sé ar RTÉ le Pilib Ó Brádaigh.***

*Sa dán **Nuacht a Sé ar RTÉ le Pilib Ó Brádaigh** scrúdaíonn an file an tslí ina bhfuil an tír seo ag teacht slán as an gcúlú eacnamaíochta. Féachann sé ar an mbisiú le súil shearúsach. Chun na fírinne a insint is léir go bhfuil an file in amhhras faoin teacht aniar a fheiceann sé thart timpeall air, go háirithe i mBaile Átha Cliath.*

‘Baineadh preab as na daoine nuair a chonaic siad an tíogar ag pocléimnigh in aice le Droichead na Dothra. Is tagairt í seo do phraghasanna na díthe sa cheantar a bheith ag dul in airde arís agus rianta den rachmas a bheith le feiceáil arís sa chomharsanacht. Tá na daoine féin neirbhíseach agus amhrasach faoin rud atá ag tarlú ‘Baineadh preab as daoine inniu’. Ach ní mhaireann an t-amhras ró-fhada. Tosaíonn siad ag ceiliúradh ag cur ‘fáilte’ roimh theacht ar ais an tíogair ina measc. Tuigeann an rialtas an baol atá anseo agus bréagnaíonn an ráiteas a d’eisigh siad tuairim na ndaoine. Ní tíogar a chonaic na daoine ach ‘pataire cait’.

Is dán é seo a chuirfeadh na cláir ghrinn pholaitíochta ar an raidió agus ar an teilifís i gcuimhne do dhuine. Tríd an áibhéil agus tríd an áiféis atá ann ardaítear go leor ceisteanna faoin mbisiú eacnamaíochta. Tá sé suimiúil agus tráthúil gur scéala nuachta ar ‘Nuacht a Sé ar RTÉ’ atá againn. Ó 2008 tugadh níos mó spáis agus ama craolta don ábhar seo, an cúlú eacnamaíochta, ná d’aon ábhar eile sna meáin chumarsáide. Tá an aibhéil agus an áiféis le sonrú tríd an dán go léir: an tíogar Ceilteach a bheith beo beathaithe agus feicthe ag daoine nuair nach bhfuil ann agus nach raibh ann riamh ach miotas agus meafar; an baol mór atá ann dá bhfillfeadh ré rachmais eile go rachadh daoine áirithe thar fóir arís. Sa dán téann na daoine thar fóir leis an bhfáilte a fhearann siad roimh thíogar Dhroichead na Dothra: ‘Fáilte romhat ar ais anseo / i measc lucht na díthe móra.’ agus ‘Oró mo phataire cait! Oró mo thíogar dílis! / Na céadta míle euro romhat / ar ais i measc do mhuintir.’ Ach tá ciall cheannaithe ag rialtas an lae agus eisiúnn sé ráiteas, ráiteas atá lom, borb, prósúil: ‘D’eisigh an rialtas ráiteas. / Ní tíogar a chonaic na daoine, / ach ceann de na cait ramhra, / a fheictear ar fud na tíre.’ Spréachann an léitheoir. Na cait ramhra! Nárbh iad na cait ramhra a chuir an lasóg sa bharrach an uair dheireannach?

Ceist 4.

Freagair **A** nó **B** anseo. (Ní gá níos mó ná **leathleathanach** a scríobh.)

(15 mharc)

A

- (i) Ainmnigh dán Gaeilge (a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa) a bhfuil an téama céanna i gceist ann is atá i do rogha ceann **amháin** den dá dhán i g**Ceist 3** thuas.

Ní mór teideal an dáin sin, mar aon le hainm an fhile a chum, a scríobh síos go soiléir.

- (ii) Tabhair cuntas **gairid** ar a bhfuil faoin *téama sin* sa dán atá ainmnithe agat agus ar an gcaoi a gcuireann an file os ár gcomhair é.

nó

Déan comparáid **ghairid** idir a bhfuil faoin *téama* úd sa dán atá roghnaithe agat as **Ceist 3** agus a bhfuil faoin *téama* céanna sa dán atá ainmnithe agat.

B

- (i) Ainmnigh dán Gaeilge (a ndearna tú staidéar air le linn do chúrsa) a bhfuil do rogha ceann **amháin** de na *hábhair* seo thíos i gceist ann.

Ní mór teideal an dáin, mar aon le hainm an fhile a chum, a scríobh síos go soiléir.

(a) Spórt

(b) Timpiste

(c) Ainmhí

(d) Tuismitheoir

(e) Saol na cathrach

(f) Saol na tuaithe

- (ii) Tabhair cuntas **gairid** ar a bhfuil sa dán sin faoin *ábhar* atá roghnaithe agat agus ar an gcaoi a gcuireann an file *an t-ábhar* sin os ár gcomhair.

A (i) agus B (i)

Teideal an tsaothair = 1 mharc

Ainm an údair = 1 mharc

A (ii) agus B (ii) **Ábhar:** 5 mharc

Gaeilge: 8 marc

15 mharc

A nó B = 1+1+5+8 = 15 mharc

Ceist 5. Freagair **A** nó **B** nó **C** anseo thíos. (Ná gá níos mó ná **leathleathanach** a scríobh.)

Tá **A**, **B** agus **C** ar cómharc

- **Foirmlí:** 3 mharc
 - **Ábhar:** 10 marc
 - **Gaeilge:** 17 marc
- 3 + 10 + 17 = 30 marc.**

Treoracha maidir le dáileadh marcanna:

1. **Na Foirmlí Ceiliúrtha:** **Seoladh:** 1 mharc
Beannú: 1 mharc
Críoch: 1 mharc
2. Tabhair faoi deara go bhfuil cúig thasc le comhlíonadh i ngach cás. Léigh an litir ó thús deireadh agus breac síos P1, P2, P3, P4, P5 ar an litir féin ag freagairt do na tascanna éagsúla atá le comhlíonadh. Is mar seo a dhéantar an mharcáil ansin:

3.	Eolas	Gaeilge
Na cúig thasc comhlíonta	Marc as 10	Marc as 17
Ceithre thasc comhlíonta	Marc as 8	Marc as 14
Trí thasc comhlíonta	Marc as 6	Marc as 11
Dhá thasc comhlíonta	Marc as 4	Marc as 8
Tasc amháin comhlíonta	Marc as 2	Marc as 5

4. Litreacha neamhfhoirmeálata is ea **A** agus **B**. [Beannú; Críoch] Litir fhoirmeálta is ea **C**. [Beannú; Críoch]

A

Chonaic tú scannán sa phictiúrlann le déanaí. Scríobh litir chuig do chara faoi.

I do litir luaigh

- ainm an scannáin agus príomhphointí an scéil a bhí sa scannán
- rud **amháin** a thaitin leat agus rud **amháin** nár thaitin leat i dtaobh an scannáin
- eachtra bheag **amháin** a tharla i measc an lucht féachana le linn an scannáin.

B

Bhí col ceathrar leat as tír eile ag fanacht leat an samhradh seo caite.
Scríobh an litir a chuir tú chuig an gcol ceathrar tamall fada tar éis dó/di dul abhaile.

I do litir luaigh

- **dhá** phíosca eolais nua faoi do mhuintir ó bhí an col ceathrar leat
- **dhá** phíosca eolais nua faoi d'áit chónaithe ó bhí an col ceathrar leat
- pointe eolais **amháin** faoi na pleananna atá agat dul ar chuairt chuig an gcol ceathrar seo.

C

Chonaic tú alt i nuachtán le déanaí faoin teideal *Ní thugann déagóirí aire dá sláinte*.
Scríobh **an litir** a chuirfeá chuig eagarthóir an nuachtáin faoin scéal.

I do litir luaigh

- **dhá** phointe eolais a bhí san alt a n-aontaíonn tú leo
- **dhá** phointe eolais a bhí san alt nach n-aontaíonn tú leo
- moladh **amháin** atá agat féin, agus nach raibh san alt, a chabhródh le déagóirí aire a thabhairt dá sláinte.